

Inkomstklyftor och sysselsättningsmönster i Europa före och efter den stora recessionen

Inledning

Det finns en växande oro för de ökande inkomstklyftorna på många håll i världen. Empiriska data pekar på att inkomstklyftorna har vidgats i många utvecklade ekonomier under de senaste tre decennierna. I vilken omfattning och inom vilket tidsspänn varierar dock kraftigt. Den stora recessionen 2008–2009 förstärkte oron, dels på grund av hur den ekonomiska krisen påverkade klyftorna, dels på grund av den allmänna uppfattningen att den ökade ojämlikheten kan ha varit en av de faktorer som utlöste och förlängde krisen.

Även om det finns en stor mängd forskning om inkomstklyftornas utveckling i EU:s medlemsländer, är det förvånansvärt få studier som anlägger ett EU-perspektiv. Den här rapporten har därför två huvudsakliga mål: dels att bidra med en jämförande analys av ojämlikhetstrender i medlemsländerna under den stora recessionen (och på samma gång uppdatera bilden från tidigare internationella studier), dels att diskutera relevanta trender och utvecklingar för ojämlikheten i den övergripande inkomstfördelningen i EU, inbegripet följderna av ekonomisk konvergens och divergens före och efter krisen. Analysen bygger i huvudsak på EU:s statistik om inkomst- och levnadsförhållanden (EU-Silc) för perioden 2005–2014, med inkomstdata från perioden 2004–2013.

Sammanhang

Trots ett ökat fokus på ojämlikhet och en ökad ekonomisk integration i EU finns det förvånansvärt lite material som visar hur ojämlikheten utvecklas i EU som helhet. I många av EU:s policydokument finns ett underförstått antagande att ekonomisk integration borde leda till en viss konvergens av inkomster och löner och därmed minskad ojämlikhet på EU-nivå (åtminstone mellan länderna). Men den stora recessionens vitt skilda konsekvenser för olika medlemsländer visar att ekonomisk integration inte per automatik leder till konvergens. Det finns således ett behov

av att bevaka ojämlikhetstrender även på EU-nivå. Bra statistik på EU-nivå om ojämlikhetens utveckling skulle främja en bättre förståelse av det europeiska integrationsprojektets vidare implikationer och förbättra samordningen av befintliga politiska åtgärder för att minska klyftorna. Dit hör EU:s regionalpolitik, som är inriktad på ojämlikhet mellan länder, och socialpolitiken på nationell nivå och EU-nivå, som är inriktad på ojämlikhet inom länder.

Resultat

Inkomstklyftor på EU-nivå: Inkomstklyftorna på EU-nivå minskade markant för alla inkomstmått före 2008 till följd av inkomstkonvergens mellan länder. Klyftorna inom länderna låg däremot på en förhållandevis stabil nivå. Efter 2008 ökade inkomstklyftorna på EU-nivå av två skäl. Dels kom inkomstkonvergens av sig då inkomstnivåerna försämrades mer i vissa perifera EU-länder än i kärnländerna, dels ökade inkomstklyftorna inom länderna för de flesta inkomstmått.

Konvergens för hushållens disponibla inkomster: En detaljerad analys av hushållens disponibla inkomster visar att konvergens före 2008 främst drevs av en upphämningsprocess bland medlemsländerna i Östeuropa och en stagnation eller tillbakagång i relativa inkomstnivåer i flera höginkomstländer, till exempel länder på kontinenten (Belgien, Frankrike, Luxemburg, Nederländerna, Tyskland och Österrike) samt Storbritannien. Trendbrottet 2008 hänger ihop med att de relativa inkomsterna i några perifera medlemsländer sjönk kraftigt under de första åren (främst Baltikum, vissa länder vid Medelhavet och Irland), medan länderna i EU:s kärna stod emot krisen bättre. Efter 2011 började utvecklingen i de perifera länderna att gå isär. I de baltiska staterna och övriga länder i Östeuropa skedde en ganska snabb återhämtning, medan inkomstnivåerna i medlemsländerna vid Medelhavet fortsatte nedåt.

Klyftor mellan hushållens disponibla inkomster i olika länder: Klyftorna mellan hushållens disponibla inkomster ökade i två tredjedelar av medlemsländerna under hela perioden, och den stigande trend för ojämlikheten som identifierats i en rad internationella studier fortsatte således. Detta beror dock i huvudsak på ökningen av klyftorna efter 2008, vilken i stor utsträckning beror på att arbetslösheten steg i många länder under recessionen. Slutsatsen att arbetslösheten var den främsta orsaken till de växande klyftorna under den stora recessionen kompletterar resultaten av tidigare studier som visat att ökande löneskillnader var det främsta skälet till ökande ojämlikhet under decennierna före krisen.

Kontracyklisk utveckling för klyftorna mellan hushållens disponibla inkomster: Arbetslöshetens centrala roll och dess effekt på arbetsinkomsterna är en viktig förklaring till att klyftorna mellan hushållens disponibla inkomster har utvecklats kontracykliskt på senare år. Före krisen minskade klyftorna i mer än hälften av medlemsländerna, främst i länder i EU:s utkant där en ekonomisk upphämtning pågick. Från och med krisen ökade klyftorna mellan hushållens disponibla inkomster i två tredjedelar av medlemsländerna, främst i de perifera länder som drabbades hårdast av krisen, men också i vissa av EU:s kärnländer (Tyskland) och vissa traditionellt jämlika länder (Danmark och Sverige).

Dämpande faktorer: Två mekanismer har haft en central roll för att jämna ut klyftorna. För det första blev välfärdsstatens fördelningspolitik ännu viktigare för att minska ojämlikheten under perioden, i synnerhet i de perifera EU-länder som drabbades hårdast av krisen, där

välfärdsstaten hade en viktig roll för att dämpa ökningen av skillnaderna i marknadsinkomst. För det andra reducerades skillnaderna i arbetsinkomst för individer genom resursdelning inom familjen. Den effekten försvagades dock ju längre krisen pågick och när allt fler hushåll kom att helt sakna arbetsinkomst. Att hushållens storlek minskade över tid spelade också in, om än i mindre grad.

Realinkomsternas utveckling: Ännu tydligare är den stora recessionens effekter på realinkomsterna, som antingen sjönk eller ökade långsammare under perioden. Korrigeringen var över lag störst i de perifera medlemsländerna (under längre tid i Medelhavsländerna och vissa östeuropeiska länder, och under finanskrisens inledning i Storbritannien, Irland och de baltiska länderna) liksom på de lägsta inkomstnivåerna. Den skedde dock även på kontinenten och i de skandinaviska länderna där den emellertid var mer måttlig. Att inkomstnivåerna för vissa inkomstgrupper sjunkit sedan krisens början har lett till att medelklassen krympt i de flesta länderna. Förändringen är påtaglig i vissa östeuropeiska länder och länder vid Medelhavet liksom i Danmark, Tyskland och Sverige, där medelklassen hade börjat krympa redan före krisen.

Fler indikatorer behövs: Krisens effekter på realinkomsterna speglas inte alltid av index för relativ ojämlikhet eller andra indikatorer, som BNP per capita. Det talar för att fler indikatorer behöver tas med för att ge en korrekt bild av de europeiska samhällenas välfärdsnivå och den nedgång i levnadsstandard som följt av den stora recessionen.

Mer information

Rapporten *Income inequalities and employment patterns in Europe before and after the Great Recession* (Inkomstklyftor och sysselsättningsmönster i Europa före och efter den stora recessionen) hittar du på www.eurofound.europa.eu/publications.

För mer information, kontakta forskare Carlos Vacas-Soriano på cva@eurofound.europa.eu.